

การใช้ปุ๋ยพืชสด

กองเกษตรสัมพันธ์ กรมส่งเสริมการเกษตร

โดย ... อัญชลี พัดมีเทศ

- ปุ๋ยพืชสด
- ชนิดของปุ๋ยพืชสด
- การปลูกพืชปุ๋ยสดเพื่อปรับปรุงบำรุงดิน
- วิธีการใช้พืชปุ๋ยสด
- การตัดสับและไถกลบปุ๋ยพืชสด
- ประโยชน์ของปุ๋ยพืชสด
- การปลูกพืชสดเพื่อเก็บเมล็ดพันธุ์

ปุ๋ยพืชสด คือ ปุ๋ยอินทรีย์ชนิดหนึ่งซึ่งได้จากการไถกลบต้น ใบและส่วนต่างๆ ของพืช โดยเฉพาะพืชตระกูลถั่วที่ปลูกไว้ หรือขึ้นเองตามธรรมชาติในระยะช่วงออกดอกจนถึงดอกบานเต็มที่ ซึ่งเป็นช่วงที่มีธาตุอาหารในลำต้นสูงสุด แล้วปล่อยให้เน่าเปื่อยผุพัง ย่อยสลายเป็นอาหารแก่พืชที่จะปลูกตามมา ปุ๋ยพืชสดนอกจากจะให้ธาตุไนโตรเจนซึ่งเป็นธาตุอาหารหลักแก่พืชแล้ว ยังให้ธาตุอาหารรองอื่นๆ ที่จำเป็นแก่พืช ช่วยปรับโครงสร้างของดินให้ดีขึ้น ทำให้ดินร่วนซุยสะดวกต่อการไถพรวน นอกจากนี้ยังช่วยลดปัญหาในการกำจัดวัชพืชได้อีกด้วย

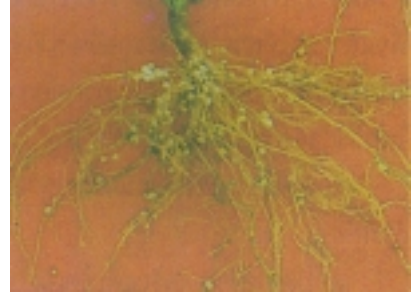
ลักษณะของพืชที่จะนำมาปลูกเป็นปุ๋ยพืชสดควรมีคุณสมบัติทั่ว ๆ ไป ดังนี้ คือ

๑. ปลูกได้ง่ายเจริญเติบโตเร็ว ระบบรากแข็งแรงออกดอกในระยะเวลาอันสั้น คือประมาณ ๓๐-๖๐ วัน
๒. สามารถให้น้ำหนักพืชสดสูง ตั้งแต่ ๒,๐๐๐ กิโลกรัม/ไร่ ขึ้นไป
๓. ทนแล้งและทนต่อสภาพต่าง ๆ ได้ดี สามารถปลูกได้ทุกฤดูกาล
๔. มีความต้านทานต่อโรคและแมลง
๕. สามารถผลิตเมล็ดพันธุ์ได้มาก และขยายพันธุ์ได้รวดเร็ว เพื่อทันและเพียงพอต่อความต้องการเมล็ดงอกง่ายและมีเปอร์เซ็นต์ความงอกสูง
๖. ทำการเก็บเกี่ยว ตัดสับ และไถกลบได้ง่าย ไม่ควรเป็นเถาเลื้อยมาก เพราะจะทำให้ไม่สะดวกในการไถกลบ
๗. ลำต้นอ่อน เมื่อไถกลบแล้วเน่าเปื่อยผุพังได้รวดเร็ว และมีธาตุอาหารพืชสูง

ชนิดของปุ๋ยพืชสด

พืชที่ใช้ทำเป็นพืชสดนั้น แบ่งออกได้เป็น ๓ ประเภท คือ

๑. พืชตระกูลถั่ว เป็นพืชที่เหมาะสมจะนำมาเป็นปุ๋ยพืชสดมากกว่าพืชประเภทอื่น เพราะเป็นพืชที่มีคุณค่าทางอาหารพืชสูง เมื่อตัดสับและไถกลบจะเน่าเปื่อยผุพังเร็ว โดยเฉพาะจะช่วยเพิ่มธาตุไนโตรเจน ซึ่งเป็นธาตุอาหารหลักของพืช เพราะในการที่พืชจะเจริญเติบโตและให้ผลผลิตสูงนั้น พืชจะต้องได้รับธาตุไนโตรเจนอย่างเพียงพอ ซึ่งพืชตระกูลถั่วภายหลังไถกลบและเน่าเปื่อยผุพังแล้วก็สามารถจะให้ธาตุอาหารนี้แก่พืชที่ปลูกตามหลังอย่างมากมาย เพราะ รากถั่วจะมีปมเล็ก ๆ ที่เรียกว่า ปมรากถั่ว (nodule bacteria) ซึ่งมีเชื้อจุลินทรีย์ที่มีชื่อทางวิทยาศาสตร์ว่า ไรโซเบียม(Rhizobium) อาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก จุลินทรีย์เหล่านี้สามารถดึงเอาธาตุไนโตรเจนที่มีอยู่ในอากาศมาไว้ในปมรากถั่วเปรียบเสมือนเป็นโรงงานอุตสาหกรรมผลิตปุ๋ยไนโตรเจน จากนั้นเมื่อเราปลูกพืชตระกูลถั่วแล้วไถกลบเป็นปุ๋ยพืชสดบำรุงดินก็จะเป็นการประหยัดการใช้ปุ๋ยเคมีลงได้บ้าง และในขณะเดียวกันเศษพืชที่สลายตัวเน่าเปื่อยลงไปในดินก็จะเพิ่มธาตุอาหารพืชที่สำคัญ ๆ หลายชนิดให้แก่ดิน ตลอดจนเพิ่มปริมาณอินทรีย์วัตถุแก่ดินช่วยปรับปรุงสภาพของดินอยู่ในลักษณะที่เหมาะสมในการปลูกพืช

พืชปุ๋ยสดเป็นพืชตระกูลถั่ว ก่อนปลูกควรพิจารณาถึงสภาพพื้นที่ที่จะปลูก ลักษณะและคุณภาพของดินประกอบด้วย เพื่อให้สามารถใช้ได้ดี และให้ปริมาณน้ำหนักรากพืชสดสูง โดยพิจารณาชนิดพืชที่ใช้ปลูกให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ ดังนี้

๑.๑ โสนใต้หวัน (*Sesbania sesban*) เป็นพืชตระกูลถั่วที่มีดอกสีเหลืองเป็นช่อ สามารถขึ้นได้ในดินทั่วๆ ไป แต่จะขึ้นได้ดีในดินเหนียวที่มีน้ำขัง หรือบริเวณที่ลุ่มที่มีน้ำท่วมถึง จึงเหมาะสำหรับปลูกเป็นปุ๋ยพืชสดในนาข้าวภาคกลาง หรือดินภาคอื่น ๆ ที่มีสภาพของดินและสภาพพื้นที่เหมือนกัน นอกจากนี้โสนใต้หวันยังทนแล้งได้ด้วย

๑.๒ โสนอินเดีย (*Sesbania speciosa*) เป็นพืชที่มีดอกสีเหลืองเป็นช่อ ดอกใหญ่กว่าดอกโสนไทย และโสนใต้หวัน มีลำต้นสูงและทนต่อความแห้งแล้งได้ดีกว่าโสนใต้หวัน เป็นพืชที่ให้น้ำหนักรากสดสูงมากพืชหนึ่ง โสนอินเดียชอบดินที่ค่อนข้างจะเป็นด่าง จึงนิยมปลูกบนที่ดอนไม่ว่าจะเป็นดินเหนียว ดินร่วน หรือดินทราย ก็สามารถปลูกขึ้นได้ดี เมื่อขึ้นแล้วน้ำขังก็ไม่ตาย

๑.๓ โสนคางคก (*Sesbania aculeata*) เป็นพืชที่มีลำต้นขรุขระขึ้นได้ดีในบริเวณที่มีน้ำขัง และสามารถขึ้นได้ดีในดินเค็ม ฉะนั้นจึงเหมาะสำหรับปลูกเป็นปุ๋ยพืชสดในนาข้าวที่ปลูกในดินเค็ม

๑.๔ ปอเทือง (*Crotalaria juncea*) มีลำต้นคล้ายปอแก้ว ดอกจะมีสีเหลืองอยู่กระจัดกระจาย จัดว่าเป็นพืชปุ๋ยสดที่ดีเยี่ยมชนิดหนึ่ง ซึ่งจะหาพืชชนิดอื่นเทียบได้ยาก เนื่องจากเมื่อไถกลบแล้วจะผุพังได้รวดเร็วและเพิ่มปริมาณอินทรีย์วัตถุให้แก่ดินในปริมาณมาก ปอเทืองสามารถขึ้นได้ในดินเหนียว ดินร่วน ดินทราย หรือดินลูกรัง แต่ไม่ชอบขึ้นในดินที่ชื้นหรือมีน้ำขัง ดังนั้นจึงนิยมปลูกบนที่ดอน

๑.๕ ถั่วพราง (*Canavalia ensiformis*) เป็นพืชที่มีลำต้นตรง บางชนิดก็เลื้อยพัน เจริญเติบโตได้รวดเร็ว มีรากลึก ใบใหญ่ กว้าง ลำต้นแข็งแรง ดอกมีสีแดงอ่อน ม่วงอ่อน หรือขาว เป็นพืชทนแล้งได้ดี สามารถขึ้นได้ในดินทั่วไปแต่นิยมปลูกเป็นพืชปุ๋ยสดในพื้นที่ปลูกพืชไร่ แต่บางครั้งก็นำมาปลูกในดินนาช่วงหน้าแล้งไม่มีน้ำขังได้ดีเหมือนกัน

๑.๖ ถั่วประเภทเถาเลื้อย เช่น ถั่วลาย ถั่วเลื้อยป่า ไผ่ราบไร่หนามเว็ลเว็ท คาโลโปโกเนียม ซีรูเลียม และอัญชัน พืชเหล่านี้ใช้เป็นปุ๋ยพืชสดได้เหมือนกัน แต่ส่วนใหญ่นิยมใช้เป็นพืชคลุมดินในสวนผลไม้ เพื่อปราบวัชพืชบางชนิดแล้วไถต้นหรือใบที่ร่วงหล่นทำเป็นปุ๋ยบำรุงดิน อันเป็นประโยชน์แก่ไม้ผล ที่ปลูกมากกว่าจะตัดสับแล้วไถกลบ

๑.๗ ถั่วประเภทใช้เมล็ดอื่น ๆ เช่น ถั่วเขียว ถั่วเหลือง ถั่วพุ่ม ถั่วนา ถั่วลิสง ก็สามารถปลูกทำเป็นปุ๋ยพืชสดได้

๒. พืชชนิดอื่น ๆ ที่ไม่ใช่พืชตระกูลถั่ว เช่น พวกพืชตระกูลหญ้าก็สามารถใช้เป็นปุ๋ยพืชสดได้ แต่พืชพวกนี้ส่วนใหญ่จะให้แต่เพียงอินทรีย์วัตถุ ส่วนธาตุอาหารพืชอย่างอื่นมีปริมาณน้อยกว่าพืชตระกูลถั่ว ฉะนั้นขณะที่ทำการไถกลบพืชตระกูลหญ้าลงไปไถดิน จึงนิยมหว่านปุ๋ยที่มีธาตุไนโตรเจนเป็นองค์ประกอบเพียงลงไปด้วยในอัตรา ๕-๑๐ กิโลกรัม/ไร่ ทั้งนี้แล้วแต่อายุของพืชที่ถูกกลบ

๓. พืชน้ำ พืชน้ำชนิดหนึ่งที่ใช้เป็นปุ๋ยพืชสดในนาข้าว คือ แหนแดง (*Azolla*) เนื่องจากแหนแดงเป็นที่อาศัยของแอลจีบางชนิด สามารถตรึงไนโตรเจนในอากาศมาให้แหนแดงเนาเปื่อยผุพัง ก็จะทำให้ไนโตรเจนและอินทรีย์วัตถุแก่ดิน แหนแดงสามารถเลี้ยงขยายในนาข้าวแล้วทำเป็นปุ๋ยพืชสด โดยจะให้ไนโตรเจนได้ถึง ๔-๖ กิโลกรัม/ไร่

นอกจากนี้ยังนำมาเพาะขยายพันธุ์ได้ในดินที่มีน้ำขัง เราจึงมักพบเห็นเห็นแดงมีขึ้นอยู่ทั่วไปตามธรรมชาติ บริเวณที่มีน้ำขังเสมอ

การปลูกพืชปุ๋ยสดเพื่อปรับปรุงดิน

ในการปลูกพืชปุ๋ยสดให้ได้ผลดีนั้นควรพิจารณาถึงปัจจัย ๓ ประการ คือ

๑. ลักษณะของดิน เนื่องจากพืชตระกูลถั่วชนิดต่างๆ นั้น ขึ้นได้ดีในดินที่ไม่เหมือนกัน ฉะนั้นก่อนปลูกควรปรับปรุงสภาพของดินให้เหมาะสม เช่น ถ้าเป็นดินเปรี้ยว ควรใส่ปูนลงไปก่อน ถ้าเป็นดินทราย ควรใส่ปุ๋ยเคมี สูตร ๓-๙-๖ อัตรา ๕-๑๐ กิโลกรัม/ไร่ หว่านเป็นปุ๋ยรองพื้นก่อนปลูก จะช่วยให้พืชสดเจริญเติบโต และให้น้ำหนักสดสูงด้วย

๒. เวลาฤดูกาลที่ปลูก เวลาที่เหมาะสมที่สุด คือ ปลูกช่วงต้นฤดูฝนหรือปลูกหลังจากเก็บเกี่ยวพืช ซึ่งความชื้นในดินยังมีอยู่ หรือปลูกก่อนการปลูกพืช หรือปักดำข้าวประมาณ ๓ เดือน ในช่วงปลายฤดูฝนก็สามารถปลูกได้แต่ต้องมีความชื้นในดินอยู่บ้าง

๓. วิธีการปลูก มีหลายวิธีด้วยกัน คือการปลูกแบบโรยเมล็ดเป็นแถว หยอดเป็นหลุม หรือหว่านเมล็ดลงไปแล้วแปลงก็ได้ แต่ส่วนใหญ่นิยมใช้วิธีหว่าน ซึ่งเป็นวิธีที่สะดวกและประหยัดแรงงานกว่า ซึ่งควรทำการไถตะกอนแล้วจึงหว่านเมล็ดลงไป หลังจากนั้นจึงทำการคราดกลบเมล็ด ถ้าเป็นพืชที่มีเมล็ดใหญ่ควรคราดกลบให้ลึกหน่อย เพื่อช่วยให้เมล็ดงอกได้เร็วขึ้น

การใช้เมล็ดพันธุ์พืชสดที่เหมาะสมเพื่อไถกลบในพื้นที่ ๑ ไร่ ควรใช้อัตราเมล็ด ดังนี้

ปอเทือง	๕ กก.	ถั่วนา	๘ กก.
โสนอินเดีย	๕ กก.	ถั่วลาย	๒ กก.
โสนคางคก	๕ กก.	ถั่วเสี้ยนป่า	๒ กก.
โสนใต้หวัน	๔ กก.	ไมยราบไร้หนาม	๒ กก.
ถั่วพริ้ว	๕ กก.	ถั่วเว็ลเว็ท	๑๐ กก.
ถั่วเขียว	๕ กก.	คาโลโปโกเนียม	๒ กก.
ถั่วเหลือง	๘ กก.	อัญชัน	๓ กก.
ถั่วพุ่ม	๘ กก.		

วิธีการใช้พืชปุ๋ยสด

วิธีการใช้พืชปุ๋ยสดแบ่งการใช้ได้เป็น ๓ วิธี คือ

๑. ปลูกพืชปุ๋ยสดในพื้นที่แปลงใหญ่ แล้วทำการตัดสับและไถกลบลงไปในพื้นที่นั้นเลย ก่อนที่จะปลูกพืชหลักชนิดอื่น ๆ ตามมา

๒. ปลูกพืชปุ๋ยสดแซมในระหว่างร่องพืชหลักที่ปลูก โดยปลูกพืชปุ๋ยสดหลังจากพืชหลักเติบโตเต็มที่แล้ว เพื่อป้องกันการแย่งธาตุอาหารในดิน เมื่อพืชปุ๋ยสดเริ่มออกดอกจนถึงดอกบานก็ทำการตัดสับ และไถกลบลงไปในดินระหว่างร่องปลูกพืชหลัก

๓. ปลูกพืชปุ๋ยสดในพื้นที่ที่รกร้างว่างเปล่า หรือ ตามหัวไร่คั่นนาแล้วตัดสับเอาส่วนของพืชปุ๋ยสดนำมาใส่ในแปลงเพื่อจะทำการปลูกพืชหลัก แล้วไถกลบลงไปในดิน

การตัดสับและไถกลบพืชปุ๋ยสด

ในการตัดสับและไถกลบพืชปุ๋ยสดนั้น จำเป็นต้องพิจารณาถึงอายุของพืชปุ๋ยสดเป็นสำคัญ ควรกระทำเมื่อมีปริมาณธาตุไนโตรเจนในพืชสูงสุด และให้น้ำหนักพืชปุ๋ยสดสูงด้วย ฉะนั้น ระยะเวลาที่เหมาะสมในการตัดสับและไถกลบ จึงควรทำขณะที่ต้นถั่วเริ่มออกดอกไปถึงระยะที่ดอกบานเต็มที่ เนื่องจากในระยะนี้ต้นถั่วเจริญงอกงามสูงสุด และเป็นระยะที่องค์ประกอบของพืชปุ๋ยสดอยู่ในขั้นที่เหมาะสมเต็มที่ เนื่องจากในระยะนี้ต้นถั่วเจริญงอกงามสูงสุด และเป็นระยะที่องค์ประกอบของพืชปุ๋ยสดอยู่ในขั้นที่เหมาะสมแก่การสลายตัว เมื่อไถกลบแล้วจะทำให้มีปริมาณอินทรีย์วัตถุและธาตุไนโตรเจนสะสมอยู่ในดินสูงด้วย แต่ถ้าหากอายุแก่เลยระยะนี้ไปแล้วจำนวนธาตุไนโตรเจนในพืชลดลง

ตารางแสดงอายุการตัดสับและไถกลบ น้ำหนักสดและธาตุไนโตรเจนที่ได้รับของพืชปุ๋ยสดบางชนิด

ชนิดพืชปุ๋ยสด	อายุการตัดสับและไถกลบ (วัน)	น้ำหนักสดที่ได้ (ตัน/ไร่)	ธาตุไนโตรเจน (กก./ไร่)
ปอเทือง	๗๕-๙๐	๓-๔	๑๕-๒๐
ถั่วพุ่ม	๔๐-๕๐	๒-๓	๒๐
ถั่วข้าว	๖๐-๗๕	๓-๔	๒๐
ถั่วเหลือง	๕๐-๖๐	๑.๕-๒	๕
ถั่วเขียว	๔๐-๕๐	๒	๕-๖
โสนจีนแดง	๗๕-๙๐	๓-๔	๗-๘

นอกจากนี้ยังมีพืชปุ๋ยสดบางชนิดที่มีอายุยาวมาก จึงแนะนำให้ตัดสับและไถกลบ ดังนี้

โสนอินเดีย	ตัดสับและไถกลบ	เมื่ออายุ	๘๐-๙๐ วัน
คราม	ตัดสับและไถกลบ	เมื่ออายุ	๑๐๐-๙๐ วัน
โสนใต้หวัน	ไถกลบ	เมื่ออายุ	๗๕-๙๐ วัน
ถั่วเว็ลเว็ท	ไถกลบ	เมื่ออายุ	๘๐-๙๐ วัน
ถั่วนา	ไถกลบ	เมื่ออายุ	๗๕ วัน

พืชปุ๋ยสดชนิดใดที่มีลำต้นเดี่ยวทำให้การไถกลบด้วยแรงสัตว์ได้เลย แต่ถ้ามีลำต้นสูง หรือเถาเลื้อยก็ควรตัดให้ติดผิวดิน โดยตัดเป็นท่อน ๆ เสียก่อน แล้วจึงไถกลบ เมื่อพืชไถกลบถูกฝังอยู่ใต้ดินแล้วก็จะเริ่มเน่าเปื่อย ผุพังเป็นปุ๋ยทั้งหมด ซึ่งจะใช้เวลาประมาณ ๖๒๘ สัปดาห์ ทั้งนี้แล้วแต่ชนิดและอายุของเศษพืชนั้น นอกจากนี้ยังขึ้นอยู่กับสภาพดินฟ้าอากาศและความชื้นในดินด้วย หลังจากนั้นจึงทำการปลูกพืชตามได้

ประโยชน์ของพืชปุ๋ยสด

๑. ช่วยเพิ่มปริมาณอินทรีย์วัตถุในดิน
๒. ช่วยเพิ่มธาตุไนโตรเจนซึ่งเป็นธาตุอาหารหลักให้แก่พืช
๓. ช่วยบำรุงและรักษาความอุดมสมบูรณ์ของดิน
๔. ช่วยรักษาความชุ่มชื้นในดินและให้ดินอุ้มน้ำได้ดีขึ้น
๕. ทำให้ดินร่วนซุย สะดวกในการเตรียมดินและไถพรวน
๖. ช่วยในการปราบวัชพืชบางชนิดได้เป็นอย่างดี
๗. กรดที่เกิดจากการผุพังของพืชสด จะช่วยละลายธาตุอาหารในดินให้แก่พืชได้มากยิ่งขึ้น
๘. ช่วยลดปริมาณการใช้ปุ๋ยเคมีลงได้บ้าง
๙. ลดอัตราการสูญเสียน้ำของดินอันเกิดจากการชะล้าง
๑๐. ช่วยเพิ่มผลผลิตของพืชให้สูงขึ้น

การปลูกพืชปุ๋ยสดเพื่อเก็บเมล็ดพันธุ์

การปลูกพืชปุ๋ยสดเพื่อเก็บเมล็ดพันธุ์นั้นมีปัญหา คือ พืชบางชนิดเก็บเมล็ดได้ง่าย บางชนิดเก็บได้ยาก หรือเก็บไม่ได้เลย เนื่องจากมีปัจจัยหลายอย่างที่เข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งปัญหาในการปลูกก็แล้วแต่ชนิดของพันธุ์พืชและวิธีการปลูก ดังนั้น จึงสมควรที่จะต้องทราบวิธีการปลูกพืชที่จะนำมาใช้ทำเป็นปุ๋ยพืชสดเพื่อเก็บเมล็ดพันธุ์เป็นขั้นตอน ดังต่อไปนี้

๑. การเลือกที่ดิน ควรเลือกดินร่วนปนทราย หรือดินร่วนตะกอน มีการระบายน้ำดี มีความเป็นกรดเป็นด่างอยู่ในระหว่าง ๖-๗ ถ้าดินมีธาตุอาหารและความชื้นพอเหมาะ ผลผลิตเมล็ดพันธุ์จะสูงมาก แต่ถ้าเป็นดินที่ขาดธาตุอาหารต้องให้ปุ๋ยเคมีช่วยเร่งการเจริญเติบโตของพืชในระยะแรกด้วย

๒. ฤดูปลูกที่เหมาะสม ภาคกลางควรปลูกปลายฤดูฝน ประมาณเดือน สิงหาคม-กันยายน สำหรับภาคเหนือภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ควรปลูกประมาณเดือนกรกฎาคม-สิงหาคม หรือจะปลูกเมื่อฤดูฝนหมดแล้วก็ได้ แต่จะต้องเก็บเมล็ดในเดือนเมษายนเป็นอย่างช้า ถ้ามีฝนตกระหว่างการเก็บเกี่ยวเมล็ดพันธุ์ ฝักจะขึ้นรา และเมล็ดจะเสียด้วย นอกจากนี้การตาก นวด และผัด จะทำได้ไม่สะดวก

๓. การเตรียมดิน ผลผลิตของพืชปุ๋ยสดขึ้นอยู่กับ การเตรียมดินด้วย ฉะนั้นจึงต้องเตรียมดินให้ดีกว่าก่อนที่จะหยอดเมล็ดพันธุ์ โดยการไถตะลิกแล้วทิ้งไว้ ๑ สัปดาห์ เพื่อทำลายวัชพืชให้ย่อยลงแล้วจึงไถแปรตามอีกครั้ง เมื่อความชื้นในดินพอเหมาะก็ปลูกได้ ซึ่งความชื้นในดินมีความสำคัญต่อการงอกของเมล็ดและการเจริญของต้นอ่อนมาก

๔. การเตรียมเมล็ดพันธุ์ เมล็ดพันธุ์ที่จะใช้ปลูกควรหาเปอร์เซ็นต์ความงอกก่อนการนำไปปลูก เมล็ดพันธุ์ถั่วบางชนิดหากเก็บไว้เกิน ๕ เดือนความงอกของเมล็ดจะลดต่ำกว่า ๕๐% เช่น ถั่วเหลือง ถั่วลิสง เป็นต้น นอกจากนี้เมล็ดพันธุ์จะต้องสะอาดไม่มีสิ่งเจือปน ควรคัดเอาเมล็ดสีบออกให้หมดเวลาปลูกจะได้งอกสม่ำเสมอ

๕. อัตราของเมล็ดพันธุ์ที่ใช้ปลูก พืชปุ๋ยสดที่ปลูกเพื่อเก็บเมล็ดพันธุ์นิยมปลูกเป็นแถว โดยมีระยะระหว่างต้นและระหว่างแถว เพื่อสะดวกในการเก็บเกี่ยว จำนวนเมล็ดที่ใช้ปลูกต่อ ๑ ไร่ นั้น ขึ้นอยู่กับขนาดของเมล็ดและระยะปลูก ถ้าเมล็ดขนาดเล็ก จะใช้ประมาณ ๑-๒ กิโลกรัม/ไร่ เมล็ดขนาดใหญ่จะใช้ประมาณ ๕-๖ กิโลกรัม/ไร่

อัตราเมล็ดพันธุ์และระยะปลูกที่ใช้ปลูกเพื่อเก็บเมล็ดพันธุ์ขอแนะนำดังนี้

ชนิดพืช	ระหว่างต้น (ซม.)	ระหว่างแถว (ซม.)	น้ำหนักเมล็ด(กก./ไร่)
ปอเทือง	๓๐-๕๐	๑๐๐	๒
โสนอินเดีย	๕๐	๑๐๐	๒
โสนคางคก	๕๐	๑๐๐	๒
ถั่วเขียว	๒๐-๔๐	๕๐	๓
ถั่วเหลือง	๒๕	๕๐	๕
ถั่วลิสง	๒๐-๓๐	๕๐	๑๒
ถั่วพุ่ม	๒๐-๓๐	๕๐	๓
ถั่วลาย	๕๐	๑๐๐	๑
ไมยราบไร้หนาม	๕๐	๑๐๐	๑
ถั่วเสียนป่า	๕๐	๑๐๐	๒

เมล็ดพันธุ์โสนอินเดีย

เมล็ดพันธุ์ถั่วเขียว

๖. วิธีการปลูก มีด้วยกันหลายวิธี คือ ปลูกแบบโรยเป็นแถว หยยอดเป็นหลุม และหว่านเมล็ดลงไปทั่วแปลง แต่ในการปลูกเพื่อเก็บเมล็ดพันธุ์นิยมใช้วิธีการปลูกแบบโรยเป็นแถว ระยะปลูกใช้ตามคำแนะนำ โคนปลูก ๔-๖ แถวติดกันและควรเว้นทางไว้สำหรับเข้าไปพ่นยาปราบศัตรูพืช แต่ถ้าเป็นวิธีการปลูกแบบหยอดเมล็ด ให้หยอดเป็นหลุม ๆ ละ ๓-๕ เมล็ด แล้วกลบเมล็ด ถ้าเมล็ดเล็กไม่ควรหยอดให้ลึก แต่ถ้าเมล็ดใหญ่หยอดให้ลึกได้ จะช่วยให้การงอกดีขึ้น

สำหรับเมล็ดพันธุ์พืชปุ๋ยสดที่ออกยาก เช่น โสนอินเดีย ถั่วลาย ถั่วเสียนป่า ฯลฯ ควรใช้น้ำร้อนจัด ๒ ส่วน ผสมน้ำเย็น ๑ ส่วน แล้วเทเมล็ดลงไปให้น้ำอุ่นใช้ไม้คนให้ทั่ว แช่ทิ้งไว้ ๑๒ ชั่วโมง หรือ ๑ คืน จากนั้นเทน้ำทิ้งพอเมล็ดหมาด ๆ จึงนำไปปลูกได้

๗. การดูแลรักษา ในการปลูกพืชปุ๋ยสด เพื่อเก็บเมล็ดพันธุ์ควรมีการพรวนดินกำจัดวัชพืช และถอนต้นที่ไม่สมบูรณ์ออกหลังจากหยอดเมล็ดไปแล้วประมาณ ๗-๑๐ วัน โดยเหลือไว้หลุมละ ๒-๓ ต้น การพรวนดินกลบโคนต้นควรทำเมื่อพืชอายุไม่เกิน ๓๐ วัน จะช่วยให้พืชเจริญเติบโตเร็ว ต้นไม่ล้มง่าย

๘. การใส่ปุ๋ย แปลงพืชปุ๋ยสดควรมีการใส่ปุ๋ยเคมี เช่น ปุ๋ยร็อคฟอสเฟตอัตรา ๑๐ กก./ไร่ หรือใช้แอมโมเนียซัลเฟต ๑๐ กก. ผสมกับปุ๋ยแอมโมฟอส(๑๖-๒๐-๐) ๑๐ กก. รวม ๒๐ กก./ไร่ ใส่หลังจากพรวนดินและกำจัดวัชพืชเมื่ออายุประมาณ ๓ สัปดาห์หลังปลูก ในดินบางแห่งที่เป็นกรด จำเป็นต้องใส่ปูนขาวอัตรา ๑๐๐ กก./ไร่ ก่อนใส่ปุ๋ยเคมี

๙. การป้องกันกำจัดศัตรูพืช การปลูกพืชปุ๋ยสดเพื่อเก็บเมล็ดพันธุ์ ถ้าไม่มีการป้องกันกำจัดศัตรูพืชแล้วจะเก็บเมล็ดไม่ได้ ซึ่งศัตรูของพืชปุ๋ยสดมีหลายชนิด เช่น หนอนม้วนใบ หนอนกัดกินใบ และยอดอ่อน หนอนเจาะลำต้น เพลี้ยอ่อน เพลี้ยจักจั่น ฯลฯ ดังนั้นจึงควรมีการตรวจดูหนอนและแมลงให้ทั่วแปลง ตั้งแต่ปุ๋ยสดเริ่มออกดอกไปจนกระทั่งถึงระยะติดเมล็ดในช่วงเช้าก่อนมีแสงแดด เมื่อตรวจพบก็รีบฉีดยาปราบศัตรูพืชทันทีโดยใช้ ดี.ดี.ที. ๒๕% ชนิดน้ำ จำนวน ๔ ซอนต่อหน้า ๑ ไร่ หรือดีลดริล ๒-๓ ซอน ต่อหน้า ๑ ไร่ ทำการฉีดพ่นให้ทั่วแปลงทุกระยะ ๕-๗ วัน นอกจากหนอนและแมลงแล้ว พืชปุ๋ยสดบางชนิด เช่น ปอเทืองจะมีโรคที่เกิดจากเชื้อไวรัส โดยที่แมลงเป็นพาหะ ทำให้ใบพืชเล็ก ดอกเป็นฝอยไม่ติดฝัก ป้องกันกำจัดได้โดย หลีกเลี่ยงการปลูกพืชซ้ำที่เดิม

๑๐. การเก็บเกี่ยวเมล็ดพันธุ์ พืชปุ๋ยสดต่างชนิดกันจะมีอายุการเก็บเกี่ยวและวิธีการเก็บเกี่ยวแตกต่างกันดังนี้

ชนิดพืช	อายุเก็บเกี่ยว (วัน)	ผลผลิตที่คาดว่าจะได้ (กก./ไร่)	วิธีเก็บเกี่ยว
ปอเทือง	๑๐๐-๒๐๐	๘๐	เก็บทั้งกิ่งหรือทั้งต้น
โสนอินเดีย	๑๕๐-๑๖๐	๕๐	เลือกเก็บเฉพาะฝักแก่
ถั่วเขียว	๖๐-๗๐	๑๕๐	เลือกเก็บเฉพาะฝักแก่
ถั่วเหลือง	๑๐๐-๑๒๐	๓๐๐	เลือกเก็บต้นที่มีฝักแก่ทั้งต้น
ถั่วพุ่ม	๖๕-๘๐	๗๕	เลือกเก็บเฉพาะฝักแก่
ถั่วลาย	๒๗๐-๓๐๐	๑๐	เลือกเก็บเฉพาะฝักแก่
ถั่วลิ้นปี่	๙๐-๑๒๐	๓๐	เลือกเก็บเฉพาะฝักแก่

ฝักของพืชปุ๋ยสดบางชนิดที่แก่แล้ว ถ้าไม่เก็บเกี่ยวเมื่อถูกแสงแดดฝักจะแตก เมล็ดร่วงลงดินหมด ถ้าฝักไม่แตกสังเกตดูสีของฝักหรือเขย่าฝักดูการเก็บฝักควรเก็บในตอนเช้า เพื่อป้องกันการแตกของฝัก แล้วขนไปตากในลานหวด ก้อนหวดต้องตากแดดไว้ ๓-๔ วัน ควรนวดเฉพาะตอนบ่าย เพราะฝักจะแตกง่ายและทุ่นเวลาในการนวด การนวดอาจใช้คนหรือสัตว์ย่ำให้ฝักแตกแล้วจึงนำไปฟาดเอาเมล็ดที่เสียและลีบออก ให้เหลือแต่เมล็ดที่สมบูรณ์ ตากแดดให้เมล็ดพันธุ์แห้งกว่ามีความชื้นในเมล็ดไม่เกิน ๑๕% ก่อนนำเข้าเก็บ

๑๑. การเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์พืชปุ๋ยสด เมล็ดพันธุ์ที่เก็บไว้นาน ๕ เดือน จะมีเปอร์เซ็นต์ความงอกต่ำ เมื่อนำไปปลูกทำให้ไม่งอกหรืองอกน้อย เช่น ถั่วเหลือง ถั่วเขียว ฯลฯ ฉะนั้นเมื่อได้เมล็ดก็นำไปปลูกได้เลย ไม่ควรเก็บไว้ แต่เมล็ดพันธุ์บางชนิดสามารถเก็บไว้ได้นานถึง ๒ ปี ก็ยังมีเปอร์เซ็นต์ความงอกสูง เช่น ปอเทือง โสนอินเดีย ฯลฯ ฉะนั้น จึงต้องมีวิธีการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ดังนี้ คือ

- เก็บไว้ในโอง่ ถัง ปับ ไห หรือกล่องที่สามารถปิดได้มิดชิด แผลงไม่สามารถเข้าไปได้ และอย่าเก็บไว้ในที่ชื้น
- ใช้เมล็ดพันธุ์คลุมซีเมนต์
- ใช้สารเคมีคลุมเมล็ด

